

การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติ
ต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอยรอบโรงเรียน
ประถมศึกษาในเขตเมือง

Types of Food Packaging, Knowledge about Environmental Impacts,
and Attitudes toward the Use of Eco-friendly Packaging among Street
Food Vendors around Primary Schools in Urban Areas

พรรณสิทธ์ เทียมตัน, อุมาวดี ท่อนแก้ว, สง่า ทับทิมหิน, พลากร สืบสำราญ และปวีณา ลิมปิทิปรากการ
Phannasit Thiamthan, Umavadee Thonkaew, Sanga Tubtimhin, Palakorn Suebsamran
and Pawena Limpiteeprakan

กลุ่มวิชาสาธารณสุขศาสตร์ วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Public Health Sub-division, College of Medicine and Public Health, Ubon Ratchathani
University

E-mail¹ : pawena.l@ubu.ac.th

Date Received : 23 April 2025

Date Revised : 11 September 2025

Date Accepted : 15 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประเภทบรรจุภัณฑ์อาหารที่ใช้ในร้านแผงลอยรอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยเลือกโรงเรียนที่มีครูและนักเรียนมากที่สุด 3 ลำดับแรกในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี โรงเรียนอุบลวิทยาคม และโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบล-รัตนาราม ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เช่น ประเภทของอาหารที่ขาย ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์กับผู้ค้าแผงลอยรอบบริเวณโรงเรียน จำนวน 70 ร้าน ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ผลการศึกษาพบว่า ประเภทของอาหารที่ขายเป็นประเภทเครื่องดื่มมากที่สุด ร้อยละ 29.5 ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้เป็นถุงพลาสติกหุ้มมากที่สุด ร้อยละ 77.1 รองลงมาคือ ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ ร้อยละ 41.4 ร้านค้าใช้

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

บรรจุภัณฑ์พลาสติกเฉลี่ย 119.91 ชิ้นต่อวัน (SD=32.73) ส่วนใหญ่ซื้อจากร้านขายของชำทั่วไป ร้อยละ 27.1 ราคาซื้อเฉลี่ย 151 บาท/ครั้ง (SD=46.87) กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีมากที่สุด ร้อยละ 82.9 โดยร้อยละ 85.7 ทราบว่าบรรจุภัณฑ์จากกระดาษเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แต่ขาดความรู้เกี่ยวกับการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกจะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ร้อยละ 62.9 ทักษะของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 68.6 โดยเห็นว่าการลดการใช้พลาสติกเป็นสิ่งสำคัญ แต่ยังรู้สึกว่าการผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมยากต่อการหาซื้อ (ร้อยละ 61.4) ดังนั้น ภาครัฐควรมีนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้หรือรีไซเคิลได้มากขึ้น พร้อมให้ความรู้กับผู้ค้าแผงลอยเกี่ยวกับการบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

คำสำคัญ : แผงลอยจำหน่ายอาหาร, บรรจุภัณฑ์อาหาร, ความรู้และทัศนคติของผู้ค้า, โรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

This study examines the types of food packaging used by street food vendors around primary schools in urban areas of Ubon Ratchathani province. The study selected the top three schools with the largest number of teachers and students in the Ubon Ratchathani Municipality, which were Ubon Ratchathani Kindergarten, Ubon Wittayakom School, and Wat Sri Ubonrattanaram Foundation School. Data were collected using a questionnaire that included general information such as the type of food sold, the type of packaging used, knowledge about the environmental impacts of plastic packaging, and attitudes toward packaging choices among 70 street vendors around the school area from 70 street vendors in September 2023. The results showed that the most common type of food sold was beverages, accounting for 29.5%. The most frequently used type of packaging was plastic bags with handles, at 77.1%, followed by plastic handle bags for cups at 41.4%. On average, stores used 119.91 plastic packaging items per day (SD = 32.73). Most purchased these from general grocery stores, accounting for 27.1%, with an average purchase price of 151 baht per time (SD = 46.87). The sample group had the highest level of knowledge about the environmental impact of plastic packaging, at 82.9%. Additionally, 85.7% knew that paper packaging is environmentally friendly, but 62.9% lacked knowledge about the fact that burning plastic packaging causes air pollution. The attitude of the sample group was at a very good level, accounting for 68.6%, with the view that reducing plastic use is important. However, they still felt that environmentally friendly products are difficult to find (61.4%). It is recommended that the government should implement policies to promote the use of biodegradable or recyclable

packaging and provide more education to street vendors about environmentally friendly packaging.

Keywords: Food stalls, Food packaging, Knowledge and attitudes of vendors, Primary schools

บทนำ

พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-use Plastic) เป็นวัสดุที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้งานในระยะสั้น เช่น ถังพลาสติก หลอดพลาสติก จาน กล่องใส่อาหาร แก้วน้ำ ช้อน และส้อมพลาสติก แม้จะมอบความสะดวกสบายแก่ผู้บริโภค แต่พลาสติกเหล่านี้ต้องใช้เวลาย่อยสลายนานหลายร้อยปี ส่งผลให้เกิดการสะสมในสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ แม่น้ำ ทะเล หรือพื้นดิน เมื่อเวลาผ่านไป พลาสติกเหล่านี้สามารถแตกตัวกลายเป็นไมโครพลาสติก ซึ่งมีขนาดเล็กมากจนไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และสามารถเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารของระบบนิเวศผ่านการบริโภคของสัตว์น้ำ ก่อนจะย้อนกลับมาสู่ร่างกายมนุษย์ (Oberoi & Garg, 2021) ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเพิ่มสูงขึ้น คือ ความนิยมในการสั่งอาหารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยเฉพาะในเขตเมืองที่มีความสะดวกในการเข้าถึงบริการ การจัดส่งถึงที่ และสามารถใช้บริการได้ตลอดเวลา ส่งผลให้ปริมาณการใช้กล่องอาหารพลาสติก ช้อนส้อม หลอด แก้ว และบรรจุภัณฑ์พลาสติกประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หลังการใช้งานแล้ว บรรจุภัณฑ์เหล่านี้มักถูกทิ้งรวมกับขยะทั่วไปโดยไม่มี การคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง ทำให้มีขยะพลาสติกเข้าสู่ระบบการกำจัดเพิ่มขึ้น โดยพบว่าขยะพลาสติกที่เข้าสู่สถานที่ฝังกลบของเทศบาลเมืองวารินชำราบมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 35.06 ของปริมาณขยะทั้งหมด (สุกัญญา สุ่มคล และคณะ, 2566) สะท้อนถึงปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยของประเทศไทยที่ยังขาดประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ และการขาดจิตสำนึกของประชาชนในการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม

สถานการณ์ปริมาณมูลฝอยในประเทศไทยปี 2565 พบว่า มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด 25.70 ล้านตัน โดยมีขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์จำนวน 8.80 ล้านตัน การกำจัดขยะอย่างถูกต้องมีจำนวน 9.80 ล้านตัน และมีขยะที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้องถึง 7.10 ล้านตัน ส่งผลให้เกิดมูลฝอยตกค้าง 9.91 ล้านตัน สำหรับในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นถึง 1,654 ตัน/วัน โดยมีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ 954 ตัน/วัน การกำจัดขยะถูกต้องมีจำนวน 500 ตัน/วัน และมีขยะที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 200 ตัน/วัน ทำให้เกิดมูลฝอยตกค้างถึง 8,000 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) สาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณขยะในจังหวัดอุบลราชธานีสูงขึ้นมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นของประชากรทั้งในและนอกพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง ขยะในเขตเทศบาลทั้งหมดจะถูกส่งไปกำจัดที่หลุมฝังกลบของเทศบาลเมืองวารินชำราบ ซึ่งเป็นศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี รับมูลฝอยจากทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินการกำจัดตามหลักสุขาภิบาลอย่างถูกต้อง

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญนอกจากจะมาจากครัวเรือนแล้ว สถานศึกษาก็ถือเป็นแหล่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ซึ่งมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาหลายแห่ง เช่น โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานีที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวมทั้งหมด 3,662 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี, 2565) โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนารามที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวม 2,619 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม, 2565) และโรงเรียนอุบลวิทยาคมที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวม 1,595 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนอุบลวิทยาคม, 2565) โดยในแต่ละวันจะเกิดขยะมูลฝอยจำนวนมากจากกิจกรรมการบริโภคของนักเรียน โดยเฉพาะหลังเวลาการเรียน เมื่อมีการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มจากร้านแผงลอยรอบโรงเรียน ที่มักใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-use plastic) เป็นภาชนะในการบรรจุอาหารและเครื่องดื่ม การใช้งานพลาสติกดังกล่าวทำให้โรงเรียนในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีกลายเป็นแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญในแต่ละวัน จึงเป็นปัญหาที่ต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของ ECOS (2024) ร่วมกับ Mekong Institute ได้มีการนำเสนอแนวทางลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง (single-use plastic) ในตลาดอาหารริมทางของจังหวัดขอนแก่น โดยการใช้การสำรวจข้อมูลจากผู้ค้าและลูกค้าในท้องถิ่น ผลการศึกษาเสนอให้มีการส่งเสริมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้กับผู้ค้าแผงลอยบริเวณรอบโรงเรียนได้เช่นกัน เนื่องจากลักษณะการจำหน่ายอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคมีความใกล้เคียงกัน

ปัญหาขยะจากร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียนระดับประถมศึกษา ถือเป็นหนึ่งในแหล่งสำคัญของขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติก ขณะเดียวกัน โรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน หากทั้งผู้ค้าและโรงเรียนสามารถร่วมกันกำหนดแนวทางหรือมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ย่อมสามารถนำไปสู่การลดปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม ข้อมูลการวิเคราะห์ขยะพลาสติกจากสถานศึกษาในประเทศไทยยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะข้อมูลเชิงปริมาณที่จำแนกพลาสติกชนิดใช้ครั้งเดียวทิ้ง ซึ่งยังไม่ถูกแยกออกมาอย่างชัดเจน งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนใหญ่เน้นโครงการนำร่องหรือกรณีศึกษาเฉพาะแห่ง มากกว่าการจัดทำข้อมูลเชิงลึกอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแบบการใช้บรรจุภัณฑ์อาหารของร้านแผงลอยเหล่านี้ รวมถึงศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติของผู้ค้าในการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน งานวิจัยในประเทศ เช่น ชุติกร เทพบุรี และคณะ (2562) พบว่า ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกระทบของพลาสติกมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความตระหนักและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ขณะเดียวกัน งานวิจัยต่างประเทศยังชี้ให้เห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน (Steg & Vlek, 2009) และทัศนคติที่ดีต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ดังกล่าว ยังสามารถส่งเสริมเจตนาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามทฤษฎีวางแผนพฤติกรรม (Ajzen, 1991) ดังนั้น การเพิ่มพูนความรู้และสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้ค้าตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกใช้บรรจุ

ภัณฑ์ที่ยั่งยืน ตลอดจนเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการบริหารจัดการขยะบรรจุภัณฑ์อาหารในพื้นที่รอบโรงเรียน
อาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมุ่งสู่การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและ
ยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหารที่ร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียน
ประถมศึกษาในเขตเมือง
2. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มผู้ค้าแผงลอย
จำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง
3. เพื่อศึกษาทัศนคติการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่าย
อาหารบริเวณรอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Research)
ซึ่งมุ่งศึกษาสถานการณ์การใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ความรู้ และทัศนคติของผู้ค้าแผงลอย ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ กลุ่มผู้ค้าร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่มาค้าขายในบริเวณรอบโรงเรียน
ระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี โรงเรียนอุบลวิทยาคม และโรงเรียนมูลนิธิ
วัดศรีอุบลรัตนาราม รวมจำนวน 70 ร้าน ซึ่งได้จากการสำรวจของผู้วิจัยเอง

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ค้าร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด 70 ร้าน ซึ่งเป็นประชากร
ทั้งหมดที่อยู่ในขอบเขตการศึกษา เนื่องจากมีจำนวนไม่มาก จึงใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
โดยครอบคลุมประชากรทั้งหมด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริงอย่างครบถ้วนและลดความคลาดเคลื่อน
ของข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์และทัศนคติของ
ผู้ค้าแผงลอย (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้ค้าแผงลอย จำนวน 14 ข้อ ได้แก่ โรงเรียน
เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่เริ่มค้าขาย ประเภทของอาหารที่ขาย ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่
ใช้สำหรับอาหาร/เครื่องดื่ม/ขนมขบเคี้ยว ปริมาณที่ใช้ต่อวัน แหล่งที่ซื้อบรรจุภัณฑ์ ราคาของบรรจุภัณฑ์

ที่ซื้อมา การได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ช่องทางการได้รับข้อมูล และความคิดในการเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 10 ข้อคำถามแบบปลายปิด (ใช่/ไม่ใช่/ไม่ทราบ) โดยให้ 1 คะแนนสำหรับคำตอบที่ถูกต้อง และ 0 คะแนนสำหรับคำตอบที่ผิดหรือไม่ทราบ รวมคะแนนเต็ม 10 คะแนน การแปลความหมายระดับคะแนนอ้างอิงเกณฑ์ของ Bloom (1971) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ คะแนน 9–10 (มากกว่าร้อยละ 80) หมายถึง ความรู้ระดับดี คะแนน 6–8 (ร้อยละ 60–79) หมายถึง ความรู้ระดับปานกลาง และคะแนน 0–5 (น้อยกว่าร้อยละ 60) หมายถึง ความรู้ระดับควรปรับปรุง

ส่วนที่ 3 ทักษะเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้ค้าแผงลอย ประกอบด้วย 12 ข้อ แบ่งเป็นคำถามเชิงบวก 7 ข้อ และเชิงลบ 5 ข้อ ใช้แบบสอบถามชนิด Rating Scale 3 ระดับ (เห็นด้วย, ไม่แน่ใจ, ไม่เห็นด้วย) โดยให้คะแนนคำถามเชิงบวกดังนี้ เห็นด้วย = 3 คะแนน ไม่แน่ใจ = 2 คะแนน ไม่เห็นด้วย = 1 คะแนน ส่วนคำถามเชิงลบให้คะแนนกลับกัน คะแนนรวมสูงสุดคือ 36 และต่ำสุดคือ 12 จากนั้นใช้สูตรการหาอันตรายภาคขึ้นในการแปลผล แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ทักษะระดับดี (28–36 คะแนน) ทักษะระดับปานกลาง (20–27 คะแนน) และทักษะระดับควรปรับปรุง (12–19 คะแนน)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการศึกษาทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำแบบสอบถามไปผ่านการพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Index of Item-Objective Congruence) มากกว่า 0.70 ต่อมาได้ทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มผู้ค้าแผงลอยบริเวณโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอลำลูกกา จำนวน 30 ร้าน เพื่อประเมินความเชื่อมั่น ผลการตรวจสอบพบว่า แบบสอบถามด้านความรู้มีความเชื่อมั่น KR-20 เท่ากับ 0.75 และแบบสอบถามด้านทัศนคติมีความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.72 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของเครื่องมือ ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนสิงหาคม – กันยายน พ.ศ. 2566

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการวิจัยให้กลุ่มผู้ค้าแผงลอยทราบ พร้อมทั้งขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ ข้อมูลที่ได้ถูกนำเสนอในลักษณะภาพรวมโดยไม่ระบุชื่อร้านค้า และใช้เพื่อประโยชน์ทางการวิจัยเท่านั้น กลุ่มผู้ค้าสามารถปฏิเสธหรือยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่ส่งผลกระทบใดๆ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ อายุ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการค้าขาย ปริมาณการใช้บรรจุภัณฑ์ต่อวัน รวมถึงคะแนนความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และคะแนนทัศนคติ

ในการเลือกใช้บริการสุขภาพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประเภทอาหารและเครื่องดื่มที่จำหน่าย ประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ แหล่งซื้อบรรจุภัณฑ์ การได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนไปใช้บริการสุขภาพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยข้อมูลเหล่านี้วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และการจัดกลุ่มประเด็น (thematic analysis) เพื่อสรุปเป็นสาระสำคัญประกอบการตีความ

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็น การศึกษาประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุอาหารของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารบริเวณ รอบโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตเมือง ในพื้นที่เลือกเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ค้าแผงลอยบริเวณรอบโรงเรียน

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ค้าแผงลอย (N=70)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. บริเวณจำหน่ายอาหาร		
โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี	25	17.9
โรงเรียนอุบลวิทยาคม	24	17.1
โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม	21	15.0
2. เพศ		
ชาย	34	24.3
หญิง	36	25.7
3. อายุ (ปี) Mean = 36.0 SD = 10.12 Max = 65.0 Min = 20.0		
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	7.1
มัธยมศึกษา	19	13.6
อนุปริญญา/ปวส.	14	10.0
ปริญญาตรี	27	19.3
5. รายได้ (บาท/ต่อเดือน) Mean = 12,364 SD = 3,206.56 Max = 20,000 Min = 6,500		
6. ระยะเวลาที่เริ่มมาขายอาหาร/เครื่องดื่มที่โรงเรียน (ปี) Mean = 2.89 SD = 1.74 Max = 8 Min = 1		
7. ประเภทของอาหารที่ขาย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เครื่องดื่ม	26	29.5

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ของทอด	22	25.0
อื่น ๆ แชนด์วิช ซูชิ	19	21.6
ของปิ้งย่าง	9	10.2
ขนมโตเกียว เครป	7	8.0
ผลไม้	3	3.4
ไอศกรีม	2	2.3
8. ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ถุงพลาสติกหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ)	54	77.1
ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ	29	41.4
แก้วน้ำพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	27	38.6
ถุงใส (PP) ใส่อาหารร้อน	25	35.7
หลอดพลาสติก	21	30.0
กล่องพลาสติก ประเภท PS (บีบแล้วมีเสียงดังกรอบแกรบ เบอร์ 6)	8	11.4
ถ้วยพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	8	11.4
ถ้วยกระดาษ / ถ้วยกระดาษ	8	11.4
กล่องพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	2	2.9
อื่น ๆ ได้แก่ ข้อนพลาสติก ซองเครป กระดาษไข	5	7.1
10. ปริมาณบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ (ชิ้น/ต่อวัน) Mean = 119.91 SD = 32.73 Max = 190 Min = 45		
11. แหล่งที่ซื้อบรรจุภัณฑ์		
ร้านขายของชำทั่วไป	38	27.1
ห้างสรรพสินค้า (เช่น เซ็นทรัล บิ๊กซี โลตัส แม็คโคร ท็อปส์)	32	22.9
12. ราคาของบรรจุภัณฑ์ที่ซื้อ (บาท/ครั้ง) Mean = 151 SD = 46.87 Max = 310 Min = 80		
13. เคยได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม		
เคย	25	35.7
ไม่เคย	45	64.3
14. ช่องทางที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (n=25)		
ใบปลิว	18	72.0
Facebook	7	28.0
15. มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม		
มี	17	24.3
ไม่มี	53	75.7

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มผู้ค้าแผงลอยที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 25.7 โดยมีค่าเฉลี่ยอายุ 36 ปี (S.D.=10.12) ระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 19.3 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 12,364 บาท และระยะเวลาที่เริ่มมาขายอาหารเฉลี่ย 2.89 ปี อาหารที่ขายส่วนใหญ่เป็นเครื่องดื่ม ร้อยละ 29.5 รองลงมาเป็นอาหารประเภททอด ได้แก่ ลูกชิ้นทอด ไก่ทอด ไส้กรอกทอด เฟรนช์ฟรายส์ ชีสบอล และกล้วยทอด ร้อยละ 25.0 (ภาพที่ 1) สำหรับประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ถุงพลาสติกหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ) ร้อยละ 77.1 รองลงมาคือ ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ ร้อยละ 41.4 และแก้วน้ำประเภท PP ร้อยละ 38.6 (ภาพที่ 1) ปริมาณที่ใช้ต่อวันเฉลี่ย 119.91 ชิ้น (S.D.=32.73) โดยซื้อมาจากร้านขายของชำทั่วไป ร้อยละ 27.1 และราคาที่ซื้อต่อครั้งเฉลี่ย 151 บาท (S.D.=46.87) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 64.3 โดยกลุ่มที่เคยได้รับข้อมูลจะได้รับจากทางใบปลิวมากที่สุด ร้อยละ 72.0 และร้อยละ 75.7 ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 ร้านค้าแผงลอยรอบโรงเรียน และตัวอย่างแก้วพลาสติกที่ใช้

2. ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม	ตอบถูก	
	จำนวน	ร้อยละ
1. บรรจุภัณฑ์พลาสติกมีส่วนประกอบของสารที่ไม่คงทนต่อการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ทำให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว	46	65.7
2. สารเคมีที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์พลาสติกสามารถแพร่กระจายออกสู่สิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภคได้	55	78.6
3. การใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกไม่ส่งผลกระทบต่อมลพิษทางน้ำ	55	78.6
4. บรรจุภัณฑ์พลาสติกเมื่อถูกทิ้งในสิ่งแวดล้อมสามารถแตกตัวขยะชิ้นเล็ก ๆ ในรูปของไมโครพลาสติกได้	55	78.6

ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม	ตอบถูก	
	จำนวน	ร้อยละ
5. บรรจุภัณฑ์พลาสติกประกอบด้วยสารเคมีหรือสารเติมแต่งที่ไม่เป็นพิษต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	50	71.4
6. หากมีการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะสารไดออกซิน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง	44	62.9
7. บรรจุภัณฑ์อาหารที่ทำจากพลาสติกสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ 100%	57	81.4
8. บรรจุภัณฑ์พลาสติกส่งผลให้เกิดการอุดตันของท่อระบายน้ำ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน	55	78.6
9. บรรจุภัณฑ์ที่ทำมาจากกระดาษ คือ บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	60	85.7
10. ซ้อน ส้อม พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	59	84.3

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม โดยตอบถูกมากที่สุดในเรื่องบรรจุภัณฑ์ที่ทำมาจากกระดาษคือ บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 85.7 รองลงมาคือ ซ้อน ส้อม พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 84.3 และ บรรจุภัณฑ์อาหารที่ทำจากพลาสติกสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ 100% คิดเป็นร้อยละ 81.4 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างยังขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติก การกระทำความผิดจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะสารไดออกซิน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง บรรจุภัณฑ์พลาสติกส่วนประกอบของสารที่ไม่คงทนต่อการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ทำให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว โดยตอบถูกเพียงร้อยละ 62.9 และร้อยละ 65.7 ตามลำดับ เมื่อนำคะแนนความรู้มาจัดกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้อยู่ในระดับดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.9 รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 17.1 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของระดับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ระดับความรู้	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	58	82.9
ระดับปานกลาง	12	17.1
Mean =7.6 SD= 1.40 Min=4 Max=10		

3. ทศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย	จำนวน (ร้อยละ)		
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นสิ่งที่ดี	41 (58.6)	24 (17.1)	5 (7.1)
2. การนำพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งมาใช้ซ้ำช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกได้	17 (24.3)	31 (44.3)	22 (31.4)
3. หากต้องการให้ระบบนิเวศดีขึ้นต้องเริ่มต้นจากการลดปริมาณการใช้พลาสติก	48 (68.6)	18 (25.7)	4 (5.7)
4. ยินดีที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก	39 (55.7)	23 (32.9)	8 (11.4)
5. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นยุ่งยาก เสียเวลา หาซื้อได้ยาก ไม่มีขายตามท้องตลาด	43 (61.4)	20 (28.6)	7 (10.0)
6. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นความรู้ใหม่ ต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์	27 (38.6)	33 (47.1)	10 (14.3)
7. ท่านมีความตั้งใจลดขยะพลาสติกถึงแม้ว่าเพื่อนหรือคนรอบข้างยังคงใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งอยู่ก็ตาม	35 (50.0)	21 (30.0)	14 (20.0)
8. การส่งเสริมให้กลุ่มผู้ค้าเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ดี	35 (50.0)	24 (34.3)	11 (15.7)
9. ควรมีการรณรงค์ให้มีการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่านี้	39 (55.7)	26 (37.1)	5 (7.1)
10. ราคาไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	16 (22.9)	26 (37.1)	28 (40.0)
11. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีราคาแพงกว่าสินค้าทั่วไปในท้องตลาด	32 (45.7)	27 (38.5)	11 (15.7)
12. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะช่วยลดปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม	11 (15.7)	22 (31.4)	37 (52.9)

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ในเรื่องหาต้องการให้ระบบนิเวศดีขึ้นต้องเริ่มต้นจากการลดปริมาณการใช้พลาสติก ร้อยละ 68.6 และเห็นด้วยว่าการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นสิ่งที่ดี คิดเป็นร้อยละ 58.6 แต่ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยที่ไม่เหมาะสม คือ เห็นว่าการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นยุ่งยาก เสียเวลา หาซื้อได้ยาก ไม่มีขายตามท้องตลาด ร้อยละ 61.4 และเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีราคาแพงกว่าสินค้าทั่วไปในท้องตลาด ร้อยละ 45.7 เมื่อนำคะแนนทัศนคติมาจัดกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับทัศนคติดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.6 รองลงมาคือ ระดับทัศนคติปานกลาง ร้อยละ 31.4 ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของระดับทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ระดับทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	48	68.6
ระดับปานกลาง	22	31.4
Mean = 28.0 SD=2.78 Min= 21 Max= 34		

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ค้าส่วนใหญ่ยังคงใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีจำนวน 45 ร้าน ขณะที่เพียง 10 ร้านที่ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และอีก 15 ร้านใช้ทั้งสองประเภท ในด้านความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติก กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับดี โดยเฉพาะการรับรู้ว่าการบรรจุภัณฑ์กระดาษเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการตระหนักว่าพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังพบความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการเผาพลาสติกที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ และความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการย่อยสลายของพลาสติกในธรรมชาติ สำหรับด้านทัศนคติ พบว่าผู้ค้าส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเห็นว่าการลดการใช้พลาสติกจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ แต่ทัศนคติเชิงบวกดังกล่าวยังไม่สามารถเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมได้จริงเนื่องจากข้อจำกัดด้านราคาและการเข้าถึงบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม

การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ค้าแผงลอยส่วนใหญ่ยังเลือกใช้ถุงพลาสติกหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ) เนื่องจากมีต้นทุนต่ำและใช้งานสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาโดยธงชัย สุธีรศักดิ์และคณะ (2563) ที่ชี้ว่าปัจจัยสำคัญในการเลือกบรรจุภัณฑ์คือ ความประหยัด ความทนทาน และความสะดวก โดยเฉพาะในบริบทที่ลูกค้าหลักคือ นักเรียนและผู้ปกครองซึ่งมักไม่ได้พกถุงผ้าหรือถุงใช้ซ้ำมาเอง ส่งผลให้ถุงพลาสติกถูกใช้งานร่วมกับภาชนะอาหารเพื่อ

ความสะดวกในการพกพา การใช้ถุงพลาสติกประเภท Low Density Polyethylene (LDPE) ดังกล่าว แม้จะมีคุณสมบัติในการยืดหยุ่นและทนทาน แต่ไม่สามารถทนความร้อนได้ และหากไม่มีระบบจัดการที่ดี อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โรงเรียนและร้านค้าโดยรอบจึงควรมีการรณรงค์ให้ลูกค้านำถุงใช้ซ้ำ และพิจารณาจัดการจตุรวรรวมถุงพลาสติกเพื่อนำส่งเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล เช่น โครงการ “วน” ของบริษัท ทีพีบีไอ จำกัด (มหาชน) ที่รับพลาสติกประเภทนี้ไปรีไซเคิล (บริษัท ทีพีบีไอ จำกัด มหาชน, 2566) นอกจากนี้ ผู้ค้ากลุ่มที่จำหน่ายเครื่องดื่มยังมีแนวโน้มใช้ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำถึงร้อยละ 41.4 เนื่องจากต้องการอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าเช่นกัน การส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น หูหิ้วจากใบตาล ไม้ไผ่ หรือผักตบชวา ซึ่งพบในกลุ่มตลาดสีเขียว อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสม โดยวัสดุเหล่านี้มีความย่อยสลายได้สูงกว่า และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน

แม้ปัญหาพลาสติกจะได้รับความสนใจในระดับสังคม แต่ผลการศึกษาพบว่า ผู้ค้าแผงลอยรอบโรงเรียนจำนวนมากยังไม่เคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่า ช่องว่างด้านข้อมูล ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ค้า รายงานของบริษัท ซูเปอร์โพล จำกัด (2564) ก็สนับสนุนข้อค้นพบนี้ โดยระบุว่า ร้อยละ 44.98 ของประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกไม่บ่อยนัก ซึ่งสะท้อนว่าแม้มีความพยายามด้านการสื่อสารในภาพรวม แต่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายระดับชุมชนอย่างแท้จริง การรณรงค์ที่ได้ผลจึงต้องไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลทั่วไป แต่ควรเน้นข้อมูลเชิงพฤติกรรม ที่ผู้ค้าสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น ภาพเปรียบเทียบผลกระทบจากขยะพลาสติกในพื้นที่ใกล้ตัว หรือทางเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับสินค้าที่ตนขายอยู่ การสื่อสารควรเป็นรูปแบบที่ง่าย เข้าถึงได้ และสอดคล้องกับบริบทของผู้ค้า เช่น ใบปลิวที่แจกในตลาด พื้นที่บอร์ดในโรงเรียน หรือกิจกรรมสาธิตระหว่างวันเรียน ยิ่งไปกว่านั้น การจัดกิจกรรมควรมีลักษณะเฉพาะตามบริบทของร้านค้าแต่ละประเภท แทนที่จะใช้แนวทางแบบเดียวกับทุกกลุ่ม เช่น ผู้ขายเครื่องดื่มควรได้รับตัวอย่างหูหิ้วทางเลือกที่ใช้ได้จริง ส่วนผู้ขายอาหารควรมีตัวเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ด้านความร้อนและราคา การปรับกิจกรรมตามลักษณะสินค้าเช่นนี้จะช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมเกิดขึ้นได้จริง มากกว่าการรณรงค์แบบทั่ว ๆ ไป

จากการวิเคราะห์ชนิดของพลาสติกที่ผู้ค้าแผงลอยใช้บรรจุอาหาร พบว่า พลาสติกประเภทโพลิโพรพิลีน (Polypropylene: PP) ถูกใช้งานมากที่สุด เช่น แก้วน้ำ ถ้วย และกล่องพลาสติก เนื่องจากเป็นพลาสติกประเภทที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ หากมีการล้างและแยกอย่างเหมาะสม ข้อค้นพบนี้สะท้อนถึงศักยภาพเชิงระบบที่สามารถพัฒนาได้ทันที หากมีการออกแบบกระบวนการคัดแยกอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้โรงเรียนทำหน้าที่เป็นจตุรวรรวมพลาสติก PP จึงเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เช่น การจัดจุดแยกขยะเฉพาะประเภทพร้อมส่งเสริมให้นักเรียนและผู้ค้าแผงลอยร่วมกันแยกพลาสติกหลังใช้งาน กิจกรรมนี้ไม่เพียงช่วยลดปริมาณขยะ แต่ยังเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว และเปิดโอกาสให้ผู้ค้าปรับตัวไปสู่การใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีความยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ การสนับสนุนให้ผู้ค้าเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ประเภท PP แทนพลาสติกที่รีไซเคิลไม่ได้ ควรดำเนินควบคู่กับการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและรูปธรรม เช่น ประโยชน์ในการขายต่อ หรือความง่ายในการจัดการขยะ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับการศึกษาของพรพิมล สุราษ และคณะ (2567) ที่ประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยน

พฤติกรรมผู้ค้าร้านอาหารในกิจกรรม “Green Lucky” ผ่านแรงจูงใจเชิงบวก เช่น การแจกของรางวัลให้ผู้ซื้อบรรจุภัณฑ์ PP และภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

แม้การส่งเสริมให้ใช้พลาสติกประเภท PP จะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับผู้ค้าแผงลอย แต่ยังคงพบความท้าทายจากการใช้พลาสติกประเภท PET และ PS ซึ่งมักปนเปื้อนอาหาร ทำให้ไม่เป็นที่นิยมในระบบจัดเก็บขยะท้องถิ่น แม้จะสามารถรีไซเคิลได้ก็ตาม สถานการณ์นี้สะท้อนข้อจำกัดของระบบจัดการขยะที่ยังไม่เอื้อต่อการรีไซเคิลพลาสติกอย่างทั่วถึง การรณรงค์ให้ผู้ค้าเปลี่ยนมาใช้พลาสติก PP จึงเป็นแนวทางที่ทำได้จริงมากกว่าในบริบทของร้านค้ารายย่อย และควรดำเนินควบคู่ไปกับการส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือก เช่น กระดาษ บรรจุภัณฑ์ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ (biodegradable plastics) หรือพลาสติกชีวภาพอย่าง PLA และ PBS ซึ่งมีแนวโน้มขยายตัวในตลาด และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จุฬากานต์ บุญมี, 2555) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ทางเลือกเหล่านี้จำเป็นต้องมีแรงจูงใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะด้านต้นทุน ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนผ่านการจัดซื้อรวม การลดราคาวัสดุ หรือสร้างตลาดรองรับ เพื่อให้ผู้ค้าเข้าถึงได้โดยไม่เพิ่มภาระทางเศรษฐกิจ การผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืนต้องอาศัยกลไกแบบบูรณาการ ทั้งความรู้ แรงจูงใจ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการขยะ ซึ่งหากดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่การลดขยะพลาสติกในระดับชุมชนได้

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารโดยรวมมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมในระดับดี โดยส่วนใหญ่เคยได้รับข้อมูลผ่านใบปลิวหรือแผ่นพับจากหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและเทศบาล ซึ่งเป็นช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook ดังนั้น การส่งเสริมความรู้ควรเน้นสื่อที่เป็นเอกสารแจกจ่าย ซึ่งเข้าใจง่ายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง โดยควรให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น สารไดออกซินซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง รวมถึงการเน้นย้ำว่าบรรจุภัณฑ์พลาสติกมีความคงทนและย่อยสลายช้าในธรรมชาติ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้ผู้ค้าหันมาเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สุสิทธิ์ เทพบุรี และคณะ, 2562)

ในด้านทัศนคติ กลุ่มผู้ค้าแผงลอยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.6) มีมุมมองเชิงบวกต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าการเปลี่ยนมาใช้วัสดุเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความคุ้มค่าต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังมีบางส่วนที่รู้สึกว่าการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางเลือกเป็นเรื่องยุ่งยากและมีต้นทุนสูง เนื่องจากการหาซื้อทำได้ยาก และราคาสูงกว่าบรรจุภัณฑ์พลาสติกทั่วไป สอดคล้องกับการศึกษาของ จุริวรรณ จันทลา และคณะ (2568) ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการจัดสรรทุนสนับสนุน ลดภาระต้นทุน และส่งเสริมช่องทางการจัดซื้อ รวมถึงสร้างแรงจูงใจด้านการตลาดเพื่อช่วยให้ผู้ค้าเข้าถึงผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายกับผู้ผลิตและองค์กรที่สนับสนุนบรรจุภัณฑ์มิตรสิ่งแวดล้อมจะช่วยเสริมความเข้มแข็งของระบบการจัดจำหน่าย และช่วยให้ผู้ค้าสามารถเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมได้สะดวกยิ่งขึ้น (จุริวรรณ จันทลา และคณะ, 2568) โดยสรุปการพัฒนาความรู้และทัศนคติของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยควรดำเนินควบคู่ไปกับมาตรการสนับสนุนในเชิงต้นทุนและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตร

ต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการใช้พลาสติกในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ค้าแผงลอยยังคงใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น พลาสติกประเภท PET และ PS ซึ่งมีข้อจำกัดในการรีไซเคิล จึงควรมีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นหลักการ 3R คือ การลดใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการรีไซเคิล (Recycle) ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือก เช่น พลาสติกชีวภาพ หรือบรรจุภัณฑ์จากกระดาษที่สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทสนับสนุน ผ่านการให้ทุน ส่วนลด หรือการจัดหาช่องทางจำหน่ายบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในราคาที่เหมาะสม พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจ เช่น การประกาศเกียรติคุณหรือการรับรองร้านค้ารักษ์โลก เพื่อกระตุ้นให้ผู้ค้าหันมาเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการคัดแยกขยะและให้คำแนะนำในการจัดการขยะพลาสติกอย่างถูกวิธี เพื่อลดปริมาณขยะที่ต้องส่งไปกำจัดยังหลุมฝังกลบ สำหรับงานวิจัยในอนาคต ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้วัสดุย่อยสลายแทนพลาสติก PET และ PS พร้อมทั้งประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ตลอดจนสำรวจความพร้อมของผู้ค้าและระดับการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อออกแบบมาตรการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรแยกวิเคราะห์กลุ่มร้านค้าที่ใช้บรรจุภัณฑ์แตกต่างกัน เช่น กลุ่มที่ใช้พลาสติก กลุ่มที่ใช้กระดาษ และกลุ่มที่ใช้ทั้งสองชนิด เพื่อให้เข้าใจความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมได้ลึกยิ่งขึ้น และสามารถพัฒนานโยบายหรือแนวทางส่งเสริมที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มได้อย่างตรงจุด

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2565). ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของจังหวัดอุบลราชธานี.

<https://thaimsw.pcd.go.th/report1.php?year=2565>

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม. (2565). ประวัติโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม.

<https://sriubon.ac.th/page/view/1>

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี. (2565). ประวัติโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี.

https://data.boppobec.info/web/index_view_history.php?School_

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนอุบลวิทยาคม. (2565). ประวัติโรงเรียนอุบลวิทยาคม.

<https://ubonwit.ac.th/index.php>

จุฑาทกานต์ บุญมี. (2555). พลาสติกชีวภาพ (Biodegradable plastics) ทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.

วารสารสิ่งแวดล้อม, 16(2), 15-19.

<https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=cuej>

- จรัลวรรณ จันทลา, ชุตติกานต์ ครุฑบุญยงค์, พิษณุธิดา เลี้ยว, เพ็ญประภา ฮ่องประเสริฐ และลภัสศรีณย์ สุริยะพันธุ์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการในตลาดวันพุธ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 20(71), 23-35. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/276198>
- ชุลีกร เทพบุรี, ธัญญธิดา ศรีคา, นภัสสร แซ่ลิ้ม, ศุภชัย เหมือนโพธิ์ และวาทัญญู รัชมิทัต. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการรายย่อย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 3(1), 50-58. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/217009/150565>
- ธงชัย สุธีรศักดิ์, วัชรวัติ ลิ้มสกุล, ณัฏฐินี อุทกุล และณัฏฐาพร อุทกุล. (2563). พฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์ใส่อาหารที่ใช้แล้วทิ้งของร้านขายอาหาร กรณีศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, 2(1), 20-38. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/164543/163986>
- บริษัท ซูเปอร์โพล จำกัด. (2564). รายงานฉบับสมบูรณ์ รวบรวมข้อมูลนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกและสำรวจการใช้ผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกในตลาด. <https://eservice.dcce.go.th/storage/Media/C202205095777.pdf>
- บริษัท ทีพีบีไอ จำกัด มหาชน. (2566). *โครงการร่น*. <https://www.tpbigroup.com/th/sustainability/โครงการร่น>
- พรพิมล สุราษ, ธนัษพร หิรัญกุล และณัฐพงศ์ ตันติวิวัฒน์พันธ์. (2567). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกครั้งเดียวทิ้งของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มในกิจกรรมถนนคนเดินโดยการใช้เกมจับฉลาก. *สิ่งแวดล้อมไทย*, 28(2), 1-11. <https://ph03.tci-thaijo.org/index.php/ej/article/view/3436/2618>
- สุกัญญา สมมงคล, กฤติยา ชูรา, ฉัตรทริกา วรรณประภา, นิติพันธ์ แสนสุข, เกษมพันธ์ุ กาญจนีย์ และปวีณา ลิ้มปิธิปการ. (2566). องค์ประกอบและคุณลักษณะของมูลฝอยในหลุมฝังกลบตามหลักสุขาภิบาลของเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 31(2), 122-134. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tstj/article/view/257634/176224>
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Bloom, B., Hastings, T., & Madaus, G (1971). *Hand book on formative and summative evaluation of student learning*. McGraw-Hill
- ECOS (Environmental Coalition on Standards). (2024). *Reducing single-use plastic in street food markets in Thailand*. <https://mekonginstitute.org/wp->

content/uploads/2025/03/Reducing-Single-Use-Plastic-in-Street-Food-Markets-in-Thailand_final.pdf

Oberoi, G., & Garg, A. (2021). Single-use plastics: A roadmap for sustainability?. *Supremo Amicus*, 24, <https://supremoamicus.org/wp-content/uploads/2021/05/Garimaa-Oberoi.pdf>

Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of environmental psychology*, 29(3), 309-317.